

آئین نامه دوره دکترا (Ph.D.)

مقدمه

رشد پرشتاب علم و فناوری و تحولات عظیم اجتماعی و اقتصادی به خصوص اهداف برنامه های توسعه و سند چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران ، شرایطی را برای دانشگاه ها و مراکز تحقیقاتی پدید آورده است که وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری برای ایجاد تحول راهبردی در علم و فناوری و توجه بیشتر به پژوهش، تربیت نیروهای متعهد، متخصص و ماهر را از طریق تنوع در شیوه پذیرش دانشجو در دوره دکترا در صدر اولویت های کاری خود قرار داده است.

برای نیل به اهداف پیش روی، آخرین آئین نامه آموزشی دوره دکترا ، مورد تجدید نظر قرار گرفت و در نهایت پس از جمع آوری نظریه های کارشناسی و بررسی در جلسات مختلف کار گروه آموزشی ، آئین نامه جدید دوره دکترا به دو شیوه «آموزشی - پژوهشی» و «پژوهشی» تدوین شد. لازم به تاکید است که برگزاری هر یک از شیوه ها صرفاً با مجوز شورای گسترش آموزش عالی مجاز خواهد بود البته در شیوه پژوهش محور ، طرح های پژوهشی، پس از تصویب در کمیته های تخصصی و تعیین کارفرمای مشخص و پیش بینی اعتبارات آن که باید از اعتبارات خارج از موسسه تامین شده باشد اجراء خواهد شد.

ماده ۱. برای رعایت اختصار ، تعاریف زیر در این آئین نامه به کار می رود:

وزارت : منظور وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری است.

دوره دکترا : منظور دوره دکتری تخصصی (Ph.D.) است.

موسسه : منظور هر یک از دانشگاهها و موسسه های آموزش عالی و پژوهشی کشور است که مطابق مقررات وزارت مجازند دوره دکترا برگزار کنند.

گروه : منظور کوچکترین واحد سازمانی آموزشی یا پژوهشی موسسه است.
آیین نامه : منظور آیین نامه دوره دکتراست.

طرح پژوهشی تقاضا محور : طرح پژوهشی دارای کارفرمای مشخص است که برابر قرارداد اجرای آن به موسسه واگذار و اعتبارات کامل پروژه به همراه هزینه های نظارت بر آن توسط کارفرما تأمین و نتیجه کار نیز تحویل گرفته می شود.

کمیته راهبری :

منظور کمیته ای است که هدایت رساله دانشجو را در شیوه آموزشی - پژوهشی، استاد راهنما و دو نفر عضو هیأت علمی با انتخاب گروه و در شیوه پژوهشی، مسئول گروه، معاون پژوهشی و کارفرما برعهده دارد.

هیأت داوران : منظور هیأتی است که ارزیابی نهایی رساله دانشجو در دوره دکترا را برعهده دارد.

شورا : منظور شورای تحصیلات تکمیلی یا آموزشی دانشکده در شیوه آموزش - پژوهش و بر حسب مورد شورای پژوهشی موسسه در شیوه پژوهشی است.

ماده ۲: دوره دکترا بالاترین دوره تحصیلی آموزشی عالی است که به اعطای مدرک تحصیلی می انجامد و رسالت آن تربیت افرادی است که با نوآوری در زمینه های مختلف علوم و فناوری در رفع نیازهای کشور و گسترش مرزهای دانش موثر باشند. این دوره به دو شیوه «آموزشی - پژوهشی» و «پژوهشی» برگزار می شود.

تبصره ۱: موسسه های پژوهشی با داشتن برنامه پنج ساله مصوب هیأت امناء و زیر ساخت های لازم و تبدیل پژوهش های مورد نیاز به دستگاههای متقاضی به پروژه های پژوهشی می توانند دوره دکترا پژوهشی را اجرا کنند و دانشگاهها نیز به ازای هر ۵ نفر دانشجوی دکترای آموزشی - پژوهشی می توانند یک نفر دانشجوی دکترا به شیوه پژوهش محور جذب کنند. مشروط بر اینکه استاد راهنما طرح پژوهشی تقاضا محور داشته باشد.

ماده ۳. شرایط پذیرش

(الف) داشتن شرایط عمومی ورود به آموزش عالی
(ب) داشتن مدرک تحصیل کارشناسی ارشد مورد تایید « وزارت »
(ج) داشتن صلاحیت علمی

(د) داشتن توانایی در زبان خارجی

تبصره ۲: نحوه احراز صلاحیت علمی و توانایی در زبان خارجی بر اساس آیین نامه آزمون های نیمه متمرکز ورودی دکترا مصوب وزارت تعیین می شود.

ماده ۴. ظرفیت پذیرش دانشجو با توجه به تعداد استاد راهنما که حداقل در مرتبه استادیار با حداقل دو سال سابقه تدریس در دوره های تحصیلات تکمیلی و راهنمایی دو پایان نامه کارشناسی ارشد باشد، تعیین میشود و مسئولیت راهنمایی هر دانشجو از ابتدا بر عهده استاد راهنماست که به درخواست دانشجو و موافقت عضو هیأت علمی و تأیید گروه ذیربط تعیین می شود.

تبصره ۳. شرایط تعیین استاد راهنما در شیوه پژوهشی به جای دو سال سابقه تدریس به پایان رساندن دو طرح پژوهشی به عنوان مجری می باشد که حداقل یک طرح باید پژوهش تقاضا محور خاتمه یافته و یا در دست اقدام باشد.

تبصره ۴. در صورت نیاز به پیشنهاد استاد راهنما و تایید گروه مسئولیت راهنمایی رساله دانشجو را دو استاد راهنما (مشروط به اینکه استاد راهنمای اول « اصلی » حداقل ۶۰ درصد مسئولیت هدایت رساله را بر عهده داشته باشد) به طور مشترک عهده دار می شوند.

تبصره ۵. در صورت نیاز به پیشنهاد استاد راهنما می توان یک یا دو استاد مشاور برای هدایت دانشجو تعیین کرد.

تبصره ۶. در شرایط خاص و به تشخیص شورای موسسه انتخاب استاد راهنما و مشاور از بین متخصصان (با مدرک دکترا) خارج از موسسه نیز بلامانع است .

ماده ۵. مجموع واحدهای دوره دکترا ۳۶ واحد است که در شیوه آموزشی - پژوهشی ۱۲ تا ۱۸ واحد آن واحدهای درسی و ۱۸ تا ۲۴ واحد آن مربوط به رساله است و در شیوه پژوهشی نیز ۳ تا ۸ واحد آن واحدهای درسی و مرتبط با موضوع رساله دانشجو و ۲۸ تا ۳۳ واحد آن مربوط به رساله است که در برنامه درسی مصوب هر رشته تعیین می شود.

تبصره ۷. تعیین حداقل و حداکثر واحدهای درسی در شیوه پژوهشی در هر زمانی از دوره تحصیلی با تشخیص و نظر استاد راهنما و تأیید گروه صورت می پذیرد.

تبصره ۸. واحدهای درسی به منظور تسلط بر مفاهیم نوین هر رشته و تقویت توان علمی دانشجو برای اجرای فعالیتهای پژوهشی با نظر استاد راهنما و بر اساس برنامه درسی مصوب هر رشته انتخاب می شود.

تبصره ۹. حداقل نمره قبولی در هر درس ۱۴ از ۲۰ و میانگین قابل قبول نمره های دانشجو در همه دروسها ، ۱۶ از ۲۰ است . ولی چنانچه میانگین دانشجو کمتر از ۱۶ باشد ، دانشجو مجاز خواهد بود با نظر استاد راهنما حداکثر در یک نیمسال تحصیلی درسهایی را علاوه بر سقف واحدهای درسی برای جبران میانگین کل بگذرانند .

تبصره ۱۰. در شرایط خاص و در صورت نیاز به تشخیص استاد راهنما و تایید گروه ذیربط دانشجو موظف است حداکثر تا ۶ واحد درسی را به عنوان جبرانی بگذرانند . نمره دروس جبرانی در تعیین میانگین کل محاسبه نمی شود .

ماده ۶. موضوع رساله : دانشجو موظف است در شیوه آموزشی - پژوهشی تا پایان نیمسال اول و در شیوه پژوهشی از طرح های پژوهشی تقاضا محور همزمان با پذیرش ، موضوع رساله خود را با هماهنگی استاد راهنما تعیین و پس از تصویب شورا ، فعالیت پژوهشی خود را آغاز کند .

تبصره ۱۱. طرح پیشنهادی رساله دانشجو در شیوه آموزشی - پژوهشی تا پایان نیمسال سوم و در شیوه پژوهشی در طول نیمسال اول و پس از تصویب شورا رسمیت می یابد و قابل اجرا است .

ماده ۷. ارزیابی جامع

ارزیابی جامع به منظور احراز قابلیت های آموزشی و پژوهشی دانشجو است که در شیوه آموزشی - پژوهشی دانشجو باید با نظارت معاون آموزشی موسسه در یک آزمون که شامل دو یا سه درس اصلی به انتخاب استاد راهنما و تصویب گروه آموزشی است شرکت کند . این آزمون باید به گونه ای باشد تا توانمندی ، تحلیل و استنباط دانشجو از نظر اساتید راهنما و مشاور و ۳ نفر از اعضای هیأت علمی با پیشنهاد گروه و تأیید معاون آموزشی موسسه برای آغاز فعالیت پژوهشی سنجیده شود و در شیوه آموزشی احراز قابلیت های پژوهشی دانشجو بر اساس روند پیشرفت فعالیت های پژوهشی دانشجو است که در پایان هر دو نیمسال تحصیلی از سوی کمیته راهبری سنجیده می شود .

تبصره ۱۲: میانگین نمرات دانشجو در شیوه آموزشی - پژوهشی در ارزیابی جامع نباید کمتر از ۱۶ باشد . دانشجویی که میانگین ارزیابی جامع وی کمتر از ۱۶ باشد تنها یک بار دیگر می تواند در ارزیابی جامع شرکت کند .

تبصره ۱۳. میزان پیشرفت فعالیت های پژوهشی دانشجو در شیوه پژوهشی به صورت قابل قبول و غیر قابل قبول سنجیده می شود . در صورت احراز درجه قابل قبول از سوی کمیته راهبری دانشجو می تواند به فعالیت های پژوهشی خود ادامه دهد .

تبصره ۱۴. چنانچه میزان پیشرفت فعالیت های پژوهشی دانشجو در شیوه پژوهشی از سوی کمیته راهبری غیر قابل قبول سنجیده شود ، تنها یک نیمسال به وی فرصت داده خواهد شد تا روند فعالیت های پژوهشی خود را به سطح قابل قبول ارتقاء دهد . در غیر اینصورت از ادامه تحصیل محروم خواهد شد .

ماده ۸. دانشجو پس از تدوین رساله و تأیید استاد راهنما و به شرط کفایت دستاوردهای علمی رساله (چاپ حداقل یک مقاله برای دانشجویان شیوه پژوهشی در مجلات علمی - پژوهشی و دو مقاله برای دانشجویان همچنین در شیوه پژوهشی باید استاد راهنما ، مسئولیت کفایت کار انجام شده دانشجو را برای پاسخگویی به کارفرما یا دستگاه اجرایی بپذیرد) ، موظف است در حضور هیأت داوران از رساله خود دفاع کند .

تبصره ۱۵. در شرایط خاص و در صورتی که دانشجویان هر دو شیوه از تولید دانش فنی، ثبت اختراع، اکتشاف و نوآوری «ارزیابی و تایید شده توسط مراجع ذیصلاح علمی» آثار بدیع هنری، کتاب تألیفی و تصنیفی «مورد تایید دستگاه متقاضی» برخوردار باشد پس از تایید هیأت داوران و شورا از ارائه مقاله معاف خواهند بود.

تبصره ۱۶. نحوه تشکیل و شرح وظایف هیأت داوران، چگونگی دفاع از رساله و احراز کفایت دستاوردهای علمی رساله، تابع دستورالعملی است که به تصویب شورای موسسه رسیده باشد.

تبصره ۱۷. ترکیب هیأت داوران عبارت از: استاد یا اساتید راهنما یا اساتید مشاور، ۳ نفر عضو هیأت علمی در رشته مربوط با درجه حداقل استادیاری به انتخاب شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده یا شورای آموزشی و یا پژوهشی پژوهشکده که باید یک نفر از آنان حداقل دانشیار و از موسسه های خارج از موسسه مجری باشد. در شیوه پژوهشی دستگاه متقاضی می تواند یک نفر را به عنوان استاد مشاور معرفی کند که مشاور دانشجوی در دفاع و داوری ها باشد و به عنوان عضو هیأت داوران در جلسات حضور داشته باشد.

ماده ۹. ارزیابی رساله بر اساس کیفیت علمی پژوهش انجام شده، میزان نوآوری، چگونگی دفاع از یافته های پژوهشی و نحوه نگارش انجام می شود و نتیجه آن به یکی از دو صورت زیر تعیین می شود:
(الف) قبول (در یکی از سطوح: عالی، بسیار خوب، خوب)
(ب) غیر قابل قبول

تبصره ۱۸. چنانچه رساله دانشجوی «غیر قابل قبول» ارزیابی شود، بنا به تشخیص هیأت داوران دانشجوی مجاز است طی حداکثر شش ماه، به شرط اینکه از حداکثر مدت مجاز تحصیل بیشتر نشود، اصلاحات لازم را در رساله به عمل آورد و صرفاً برای یک بار دیگر از آن دفاع کند.

ماده ۱۰. دانشجوی پس از گذراندن واحدهای درسی و کسب درجه «قبول» از رساله خود به دریافت درجه دکترا نائل می شود:

تبصره ۱۹. مدرک دوره دکترا حسب مورد با ذکر شیوه (آموزشی - پژوهشی یا پژوهشی) صادر می شود.

ماده ۱۱. مدت مجاز تحصیل در دوره دکترا در شیوه آموزشی، پژوهشی حداقل سه سال و نیم و حداکثر چهار سال و نیم و در شیوه پژوهشی حداقل ۳ سال و حداکثر ۴ سال است و در صورت ضرورت به پیشنهاد استاد راهنما و تایید گروه ذیربط در هر دو شیوه می توان حداکثر تا یک نیمسال تحصیلی به این مدت افزود:

تبصره ۲۰. در صورتی که دانشجو بنا به عللی خارج از اختیار خود و یا بروز مشکلات غیر قابل پیش بینی ، در حداکثر مدت مجاز موفق به اتمام تحصیل نشود ، به پیشنهاد استاد راهنمای دانشجو و تایید شورای موسسه کمیسیون بررسی موارد خاص بر حسب مورد با حضور استاد راهنما وضعیت دانشجو را بررسی می کند و متناسب با فعالیتهای کمی و کیفی و علمی دانشجو در مورد مدت و نحوه ادامه تحصیل یا اخراج او تصمیم گیری خواهد کرد ، بر این اساس مدت مذکور جزو حداکثر مجاز تحصیل دانشجو محسوب می شود.

ماده ۱۲. در موارد زیر دانشجو از ادامه تحصیل در دوره دکترا محروم می شود:

الف) میانگین کل نمره های درسی دانشجو (با رعایت تبصره ۹) کمتر از ۱۶ شود.

ب) رساله دانشجو (با رعایت تبصره ۱۸) و دفاع مجدد «غیر قابل قبول» ارزیابی شود.

ج) مدت مجاز تحصیل دانشجو (با رعایت تبصره ۲۰) به پایان برسد .

د) صلاحیت علمی دانشجو برای استمرار فعالیت پژوهشی پس از دو ارزیابی جامع (با رعایت تبصره ۱۴) احراز نشود.

تبصره ۲۱: در صورت محروم شدن یا انصراف دانشجو از ادامه تحصیل در دوره دکترا ، موسسه مجاز است با رعایت ضوابط و مقررات مربوط صرفاً گواهینامه ای را بر اساس کارنامه تحصیلی دانشجو صادر کند.

ماده ۱۳. این آیین نامه در برگیرنده اصول کلی و ضوابط اصلی دوره دکتراست و موسسه موظف است شیوه نامه های اجرایی را به گونه ای تدوین کند که ضمن تحقق اصول کلی آیین نامه ، شروطی مغایر با آیین نامه برای دانش آموختگان ایجاد نشود.

تبصره ۲۲: تفسیر مواد این آیین نامه بر عهده معاونت آموزشی است و در موارد مربوط به ارزیابی رساله و قابلیت های پژوهشی با هماهنگی معاونت پژوهشی است.

ماده ۱۴. «وزارت» و موسسه به تناسب وظایف خود شیوه نامه های نظارت بر اجرای دوره دکترا را تنظیم و بر نحوه اجرای این آیین نامه و شیوه نامه های اجرای آن نظارت می کنند.

ماده ۱۵. این آیین نامه مشتمل بر یک مقدمه ، ۱۵ ماده و ۲۲ تبصره در جلسه ۷۷۵ مورخ ۸/۸/۸۹ شورای برنامه ریزی آموزش عالی تصویب شد و برای دانشجویانی که از سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ و پس از آن در دوره دکترا پذیرفته می شوند لازم الاجرا است و از تاریخ اجراء کلیه بخشنامه ها و آیین نامه های مغایر با این آیین نامه لغو می شود.